

IULIANA STAVARACHI*

DATE PRIVIND DINAMICA VIEȚII SOCIALE DIN MUNTENIMILE IEȘENE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XIX**

Mahalaua – din Imperiul Otoman în Țările Române

Fie că s-au referit la jumătatea vestică a continentului, fie că au avut în vedere partea lui răsăriteană, studiile de istorie urbană s-au dezvoltat cu precădere în a doua jumătate a secolului trecut¹, schițând variate direcții de cercetare a orașului din spațiul european. O nouă perspectivă propusă de istoricii Paul Hohenberg și Lynn Hollen Less² are ca punct de plecare analiza diverselor particularități și trăsături ale orașului: indiferent de caracterul atribuit, unul administrativ, social sau religios, fiecare structură urbană, mergând până la cea mai mică formă de organizare (comunitate, stradă, cartier, zonă, oraș), cunoaște și acceptă anumite însușiri care, odată identificate, pot reconstrui imaginea de ansamblu privind evoluția unui oraș dintr-o anumită zonă geografică. Un astfel de exemplu este *mahalaua*, structură urbană din zona centrală și estică a continentului, adoptată după accentuarea ocupației otomane în zonă. Parte componentă a orașului din Imperiul Otoman³, mahalaua a fost adoptată ca soluție de organizare a așezărilor urbane de la nord și sud de Dunăre⁴, îndeplinind două atribuții majore, cea administrativă⁵ și cea

---

* Doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

** Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și postdoctorală”, cod contract POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ Amintim cercetările din anii '60, această perioadă fiind considerată de istoriografia britanică apogeul terminologic și metodologic al istoriei urbane. Apariția periodicului „Urban History Journal” al Universității din Leicester, apoi, în 1985, a renumitului *Center for Urban History* din aceeași localitate, un centru de cercetare consacrat istoriei urbane din Europa, au fost doar două dintre principalele concretizări ale noilor demersuri istoriografice. În următoarele două decenii, influența Școlii Annales în Marea Britanie, evidențiată mai ales prin editarea periodicului „Past and Present”, a stimulat cercetările de istorie urbană, studiul mentalităților oferind noi teme și direcții de cercetare a universului urban.

² P. Hohenberg, L. H. Lees, *The Making of Urban Europe: 1000-1950*, Paris, PUF, 1992.

³ Ayşe Sema Kubat, *The Morphological History of Istanbul*, în „Urban Morphology”, an 3, nr. 1, 1999, p. 28-41; *The Oxford Handbook of Cities in World History*, ed. Peter Clark, Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 124.

⁴ Vjeran Kursar, *Being an Ottoman Vlach: On Vlach Identity(ies), Role and Status in Western Parts of the Ottoman Balkans (15th-18th Centuries)*, în „Osmanli Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi”, Ankara Üniversitesi, 34, 2013, p. 150; Ludá Klusáková, *Between Reality and Stereotype: Town Views of the Balkans*, în „Urban History”, vol. 28, nr. 3, dec. 2001, p. 358-377.

⁵ Feyzi Baban, *Community, Citizenship and Identity in Turkey*, în E. F. Keyman & A. İçduygu (eds.), *Citizenship in a Global World: European Questions and Turkish Experiences*, London, Routledge, 2005, p. 53; Marius Chelcu, *Ulițe și mahalale: sensuri urbanistice (secolele XVII și XVIII)*, în *AIIX*, tom XLIX, 2012, p. 77; Sanda Voiculescu, *Parohia – spațiu de agregare religioasă, socială și urbanistică*, în „Secolul XX”, vol. 385-387,

socială⁶. Existența ei – ca structură spațială și socială atestată până spre jumătatea secolului XIX în orașul românesc – a reprezentat una din caracteristicile urbanității noastre medievale. Înlocuind, spre jumătatea secolului XVI, *enoria* (în Țara Românească)⁷ și *parohia* sau „popoarele”⁸ (în Moldova), mahalaua a devenit, în secolele ce au urmat atestării sale, principala structură a orașului medieval.

Menționată pentru întâia oară în 1663⁹, mahalaua Muntenimii din Iași ilustrează foarte bine modul de funcționare a acestui tip de structură urbană, ea evidențiindu-se prin particularitățile oferite de arealul cultural, geografic și social. Apărând într-un cadru restrâns, la sfârșitul secolului XVII și începutul secolului următor¹⁰, în partea de nord-vest a orașului, în vecinătatea Târgului de Sus, la sfârșitul secolului XVIII noua mahală se extindea și, totodată, se subîmpărțea în trei părți distincte: Muntenimea de Jos, Muntenimea de Mijloc și Muntenimea de Sus¹¹.

Mahalaua a răspuns unei necesități de organizare și închegare a orașului medieval românesc¹², funcția socială dominând evoluția ei în Țările Române. Printre trăsăturile ce au definit această funcție remarcăm: agregarea socială și formarea unor colectivități diverse sub aspect etnic sau confesional; solidarizarea și relațiile de asociere stabilite pentru îndeplinirea unor sarcini edilitare sau pentru asigurarea securității sociale; accentuarea caracterului închis al mahalalei și impunerea răspunderii colective pentru

nr. 4-6, 1997, p. 147; Adrian Majuru, *Bucureștii mahalalelor sau periferia ca mod de existență*, București, Editura Compania, 2003.

⁶ Ebru Boyar, Kate Fleet, *A Social History of Ottoman Istanbul*, New York, Cambridge University Press, 2010, p. 123.

⁷ Sanda Voiculescu, *op. cit.*, p. 147-148.

⁸ Marius Chelcu, *op. cit.*, p. 75. În Moldova, mahalaua s-a format în jurul unei ulițe principale și a celor din imediata ei apropiere, ulițe secundare. Acestui fapt îi datorăm prezența în documente, și în secolul XVIII, a celor doi termeni, mahală și uliță, folosiți pentru desemnarea unei aceleiași realități teritoriale (*Documente privitoare la istoria orașului Iași* (în continuare, *Documente Iași*), III, *Acte interne (1691-1725)*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Doxologia, 2000, p. 277, nr. 302; p. 337, nr. 379). Termenul „popor” este menționat în documente cu mult înainte de apariția „mahalalei”: „o casă în popor la S(ven)ti Ioan Zlataust” (*Documente Iași*, I, *Acte interne (1408-1660)*), editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Iași, Editura Dosofoței, 1999, p. 120, nr. 119; p. 170, nr. 122; p. 295, nr. 218 etc.; *Documente Iași*, II, *Acte interne (1661-1690)*), editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosofoței, 2000, p. 227, nr. 257; p. 385, nr. 421). „Poporul” va fi înlocuit de „mahală”, însă cele două sintagme au fost folosite concomitent și în secolul XVIII (*Documente Iași*, III, p. 3, nr. 4), fiind alăturate în documente pentru identificarea unor locuri: „[...] am mers acolo la mahală și am chemat preoții mahalagii de popor” (*ibidem*, p. 95, nr. 129).

⁹ *Documente Iași*, II, p. 238-239, nr. 267.

¹⁰ La sfârșitul secolului XVII și în prima parte a secolului XVIII, zona Muntenimii era o structură semi-rurală, din ocolul Târgului, de la granița de nord a orașului, fără a fi o parte integrantă a acestuia. „Ulița din Afară” și „hindichiul” au despărțit-o de spațiul urban, formarea mahalalei urmând un parcurs specific, și anume integrarea ei în oraș, odată cu extinderea acestuia spre Copou. Zona era considerată a fi cea mai salubră din oraș, deoarece terenurile nu erau mlăștinoase și nu „fugeau”, așa cum se întâmpla în spațiul celor două râpi sau pe toată marginea terasei Bahluiului, pe unde trecea drumul Păcurarilor (Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri până la 1821*, ediția a II-a, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2007, p. 88-89).

¹¹ Muntenimea de Jos începea în zona Târgului Făinii, fiind limitată de Căcina spre sud. Spre nord, a cuprins zona aflată între Ulița Târgului de Sus (numită și Ulița Hagioaiei) și Ulița Sărării, sfârșindu-se în apropierea terenului Universității de Medicină de astăzi, dar fără a le cuprinde în aria sa. Muntenimea de Mijloc era delimitată de jumătatea dinspre Copou a Uliței Hagioaiei – care începea cu terenurile din zona Universității de Medicină de astăzi, urcând spre Sărărie și înglobând zona bisericilor Sf. Atanasie și Sfinții Teodori – și se sfârșea tot spre Copou, în zona bisericilor Sf. Nicolae cel Sărac și Prapa-Doamna Parascheva. Muntenimea de Sus se întindea din zona bisericii Sf. Nicolae cel Sărac și până în dealul Copoului, fiind împărțită în două de ulița Podului Verde; ea a cuprins atât latura dinspre Sărărie, cu biserica Sfinții 40 de Mucenici, cu terenurile sale, dar și latura ce cobora spre Păcurari (*ibidem*, p. 268-269).

¹² Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Evgheņiți, ciocoi, mojiți. Despre obrezele primei modernități românești 1750-1860*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 206-210.

fapte individuale ale mahalagiilor¹³. Toate caracteristicile mai sus-menționate au particularizat existența Muntenimii din Iași, oferind elementului social un caracter dinamic evident încă de la începutul secolului XVIII. Așezarea în zonă a unor reprezentanți de seamă ai boierimii moldovenești (alături de târgoveți, slujitorii mărunți de la curte, meșteșugari), structura etnică și religioasă variată a locuitorilor, apoi sfera ocupațională lărgită și dispunerea meseriilor în spațiul mahalalei, ne arată că istoria Muntenimii trebuie scrisă îndeosebi din perspectivă socială.

Într-un context european în care secolul XVIII și începutul celui următor au fost marcate de o creștere a populației¹⁴, orașele noastre s-au încadrat, la rândul lor, în acest proces, încurajat mai ales de contextul politic și economic de la începutul veacului XIX¹⁵. Este tocmai perioada în care zona de nord și nord-est a Iașilor, ocupată de spațiul Muntenimilor, a fost un teren de absorbție, atât pentru surplusul demografic intraurban, cât și pentru sporul migrator, extraurban. Zona comercială dezvoltată în secolele XVII-XVIII în partea de nord a Iașilor nu a conturat doar o realitate fizică. S-a transformat treptat într-un areal urban cu multiple posibilități economice: devenea astfel o atracție pentru orășeni și nu numai, condițiile de inserție socială și existența unui mediu rezidențial stabil fiind avantajele cele mai clare¹⁶. Toate aceste caracteristici, majoritatea formate începând cu a doua jumătate a secolului XVIII, au dus la propulsarea celor trei părți ale Muntenimii, în prima jumătate a secolului XIX, printre primele zone de așezare și desfășurare a activităților comerciale ale orașului.

Cum elementul social a fost cel care a dictat evoluția perimetrului fizic al mahalalei, excedentul natural și migrația – două dintre fenomenele care au determinat creșterea populației orașului Iași – au dus la o înmulțire a locuitorilor și a locuințelor pe același spațiu, încă deschis atunci din punct de vedere imobiliar¹⁷. La fel s-a întâmplat și în cazul populației străine, nou veniții în capitala Moldovei fiind fie așezați de domnie, fie stabilindu-se, din proprie inițiativă, în această zonă¹⁸ de la granița de nord a Iașilor. Un alt factor demn de luat în seamă a fost progresul economic. Așa cum se observă din listele privind casele și dughenile din prima jumătate a secolului XIX, majoritatea erau așezate pe Ulița Mare, urmând apoi Muntenimile, Podul Lung sau Târgul de Jos, la fel ca și în cazul caselor boierești, așezate, o mare parte din ele, pe ulița Podului Verde sau în Muntenimea de Mijloc și Muntenimea de Jos. Cum creșterea populației nu a fost

¹³ Răspunderea colectivă a mahalagiilor pentru fapta unui membru al comunității este exemplificată de cazul mahalagiului Zalman Cașcaval, jidov, din Muntenimea de Mijloc care, în 1776, „sculându-se noaptea [...] cu nebunie, au rănit pe nouă oameni pe care i-au tăiat cu toporul fiind ei adormiți pe la casele lor [...] și prinzându-se de atuncea s-au pus la închisoarea temniții”. Cei care au plătit cheltuielile de îngrijire a celor răniți și despăgubirile familiilor celor răniți au fost „toți jidovii de aicea din Iași”, din Muntenimea de Mijloc care au și vândut proprietatea lui Zalman pentru a-și recupera sumele oferite (*Documente Iași*, VII, *Acte interne (1771-1780)*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoftei, 2005, p. 274-275, nr. 225).

¹⁴ Peter Clark, *European Cities and Towns 400-2000*, Oxford, Oxford University Press, 2009; Jean de Vries, *European Urbanization 1500-1800*, London, Methuen and Co. Ltd., 1984; Bariša Krekić, *Urban Society of Eastern Europe in Premodern Times*, Berkeley, California University Press, 1987.

¹⁵ Ștefan Pascu, *Demografie istorică*, în idem (ed.), *Populație și societate*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 68.

¹⁶ Dan Dumitru Iacob, *Considerații metodologice privitoare la studiul vecinătăților urbane. Ulița Târgului de Sus din Iași în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Monumentul. Tradiție și viitor”, nr. IX, editat de Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim, 2008, p. 366; Catharina Lis, Hugo Soly, *Neighbourhood Social Change in West European Cities: Sixteenth to Nineteenth Centuries*, în „International Review of Social History”, vol. 38, nr. 1, 1993, p. 1-30.

¹⁷ Ecaterina Negruți, *Structura demografică a orașelor și a târgurilor din Moldova 1800-1859*, Iași, Editura Fundației Academice „A. D. Xenopol”, 1997, p. 36; Peter Clark, *op. cit.*, p. 110.

¹⁸ Teodor Codrescu, *Uricariul*, XVII, Iași, 1891, p. 55.

direct proporțională cu sporirea numărului de case, acestea fiind ridicate într-un timp mai îndelungat, presiunea demografică impunea, la începutul secolului XIX, o coabitare anevoioasă, în spații deocamdată restrânse¹⁹.

Ultimul document statistic din veacul XVIII, referitor la populația orașului Iași, *Catagrafia din 1774*, indica 190 de case aflate în Muntenime, în ele putând trăi aproximativ 1.000 de mahalagii²⁰. La sfârșitul primului deceniu al secolului XIX, populația Muntenimii număra 1.490 de locuitori, așa cum ne arată *Condica scrierii sufletelor și a familiilor a stării de gios din târgul Iași*. Aceștia erau indivizii încadrați fiscal, cifra de mai sus necuprinzându-i însă și pe scutelnicii breslași, slugi fără bir, pe boieri sau pe scutelnicii boierești²¹. Într-un alt document, din 1830, *Adunarea statisticeștilor științi a orașului Iași*, cele trei mahalale însumau 4.923 de locuitori, dintr-un total de 37.047 cât avea orașul Iași la acea dată. Cei mai mulți dintre locuitorii Muntenimilor, 1.682 la număr, erau concentrați în Muntenimea de Sus, urmând Muntenimea de Mijloc cu 1.672 și cea de Jos cu 1.569 de persoane înregistrate²². Cifrele exacte înregistrate în diversele catagrafii sau documente statistice pentru această perioadă trebuie privite cu atenție, ele oscilând, de cele mai multe ori prin creștere, în special când era vorba de înregistrarea celor plătitorii de taxe către administrațiile orașenești. Dincolo de fenomenele sociale menționate sau de cifrele oferite pentru spațiul Muntenimilor la început de secol XIX, ne putem întreba: cine erau acei mahalagii, care era ierarhia socială a acestei zone urbane, cu ce se ocupau locuitorii sau care era ponderea lor etnică sau confesională?

Locuitorii mahalalei: boieri, mahalagii, alojeni

Populația urbană a fost întotdeauna eterogenă din punct de vedere profesional, etnic sau religios. Și cu toate că mahalaua s-a format și a evoluat adeseori și în Țările Române respectând un criteriu de ordin social (profesional, etnic sau confesional) – așa cum era cazul unor mahalale ieșene precum Curelari, Tălpălari, Feredeelor etc. –, Muntenimile au făcut excepție de la această regulă, *eterogenitatea lor fiind o caracteristică pentru toate palierele vieții sociale*. În special schimbările administrative și comerciale²³ din această perioadă au făcut ca populația să se diversifice sub aspect socio-profesional, iar stratificarea ei să fie din ce în ce mai pronunțată. Din componența socială a Muntenimilor au făcut parte boieri, meșteșugari, negustori, târgoveți, clerici, slugile domnești sau boierești, robi, haimanale, supuși străini, dar și oameni săraci²⁴.

Așezarea reprezentanților marii boierimi din capitala Moldovei în zona Muntenimilor s-a intensificat în doua jumătăți a secolului XVIII, încadrându-se fenomenului de mobilitate spațială și socială care a caracterizat mahalaua. Majoritatea locurilor pe care boierii și-au ridicat case în această perioadă erau sub stăpânirea domnului („locuri gospod”), zona Muntenimii fiind folosită pentru răsplătirea cu danii a boierilor și a orașenilor. În primul deceniu din a doua jumătate a veacului XVIII, printre

¹⁹ Ecaterina Negruți, *op. cit.*, p. 47.

²⁰ Gh. Platon, *Populația orașului Iași de la jumătatea secolului al XVIII-lea până la 1859*, în Ștefan Pascu (ed.), *Populație și societate*, vol. I, p. 316-317.

²¹ *Documente statistice privitoare la orașul Iași* (în continuare *Documente statistice*), ed. Ioan Caproșu, Mihai-Răzvan Ungureanu, vol. I (1755-1820), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, p. 140-279.

²² Gh. Platon, *op. cit.*, anexa XII.

²³ Desființarea vămilor interne, ridicarea monopolului otoman și stabilirea unui regim administrativ-fiscal mai ordonat au permis creșterea orașelor și încurajarea migrației (Ecaterina Negruți, *op. cit.*, p. 57).

²⁴ *Ibidem*.

mahalagii din Muntenime sunt atestați vornicul Mihalachi Sturza²⁵, banii Andronache²⁶ și Scarlatache Costache²⁷ cu casele în Muntenimea de Mijloc. În Muntenimea de Sus, printre cei care primiseră danii sub formă de loturi se aflau logofătul Ioan Bogdan, paharnicul Constantin Râșcanu sau logofătul Iordachi Cantacuzino²⁸. Pe lângă stăpânirea acestor locuri primite de la domnie, boierii își formaseră acolo întinse proprietăți, prin achiziționarea de case sau locuri de la diferiții mahalagii din Muntenime; și aceasta pentru că era o zonă colinară curată – în contrast cu mlaștinile din jurul râului Bahlui – și puțin aglomerată în comparație cu centrul orașului, schițat în jurul Curții Domnești²⁹. Un campion al acestui gen de achiziții era logofătul Ioan Cantacuzino; începând cu anul 1779, el dobânda numeroase proprietăți atât de la rude, cum era cumnatul său, spătarul Matei Ghica³⁰, cât și de la alți mahalagii, formându-și un impresionant domeniu în Muntenimea de Sus. Fratele lui, Iordachi Cantacuzino, mare vornic la 1782, se muta și el în Muntenimea de Sus; își construia casă pe câteva locuri unite, fie luate de la fratele său³¹, fie primite ca danie de la domnitorul Alexandru Mavrocordat. Un alt reprezentant al familiei Cantacuzino, Matei, fost spătar la 1781, s-a numărat și el printre mahalagii Muntenimilor, având o proprietate formată din locuri cumpărate sau primite ca danie de la diferiții domni ai Moldovei³². Fostul logofăt Vasile Razul urmase și el același traseu, pentru a-și crea o așezare întinsă pentru familia sa în Muntenimea de Mijloc, unind patru locuri alăturate, cumpărate de la târgoveți³³; iar exemplele ar putea continua.

La începutul secolului XIX, acest proces s-a intensificat, loturile mici ale mahalagiilor fiind cumpărate de boieri și apoi unite în proprietăți întinse și așezate în special la frontul principalelor drumuri din Muntenime (Drumul Copoului, Sărării sau al Păcurarilor). Dintr-o hotărnicie a vornicului Manolachi Conachi, dată pentru locurile deținute de acesta, sunt menționați în Muntenimea de Sus („la deal de biserica Sf. Nicolae”), ca vecini, vornicul Constantin Greceanu, logofătul Iordachi Cantacuzino și Iordachi Canta³⁴. Un alt reprezentant al Cantacuzinilor, spătarul Costache Cantacuzino, intra în stăpânirea unei case din Muntenime în 1803, prin cumpărare de la frații Scorțescu, Grigorie și Ruxandra, aceștia din urmă primind casa moștenire de la părinții lor³⁵. Tot în 1803, Gheorghe Tăutul³⁶ făcea un schimb de proprietăți pentru a se muta în Muntenimea de Sus. Casa primită era proprietatea unei ramuri a Sturzeștilor, moștenită de Pavel Grigoraș de la mama lui Ilinca, fata lui Lupașcu Sturza. Un alt neam de mari boieri ai Moldovei care s-a stabilit în Muntenime, începând cu anul 1803, a fost familia Balș. Bunăoară, o proprietate ce ocupa o suprafață însemnată din Muntenimea de Sus, în

²⁵ *Documente Iași*, VI, *Acte interne (1756-1770)*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoitei, 2004, p. 222, nr. 259.

²⁶ *Ibidem*, p. 233, nr. 269.

²⁷ *Ibidem*, p. 103-104, nr. 117.

²⁸ *Ibidem*, VIII, *Acte interne (1781-1790)*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoitei, 2006, p. 87-88, nr. 67; VI, p. 298-299, nr. 346; VIII, p. 152, nr. 122.

²⁹ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 88-89.

³⁰ *Documente Iași*, VII, p. 637, nr. 488.

³¹ *Ibidem*, VIII, p. 151, nr. 122.

³² *Ibidem*, p. 84-85, nr. 64.

³³ *Ibidem*, VII, p. 552-553, nr. 422.

³⁴ *IN*, fasc. 4/1924, nr. CXLII/19 ianuarie 1794, p. 225. Este vorba de Iordache Cantacuzino Deleanu, mare spătar, tatăl Mariei, căsătorită Ghica (*Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. III (Familia Cantacuzino), coord. Mihai-Dimitrie Sturdza, București, Simetria, 2014, p. 38).

³⁵ ANI, *Documente*, CLX/44 (1803), f. 1.

³⁶ *Idem*, CXXIII/3 (1801), f. 1.

Copou, era aceea a vornicului Toderașcu Balș; el și-a unit mai multe locuri pentru a-și lărgi o mică stăpânire a sa, aflată între Drumul Păcurarilor și Drumul Copoului, prin cumpărarea loturilor deținute de două dintre vecinele sale, Luța unguroaica și Nastasia, „fimeia mortului Manole”, mahalagiu³⁷. Într-o hotărnicie a proprietății sale din 1810, se arăta că, alături de casa vornicului, se aflau și proprietățile vistiernicului Iordachi Roset, în partea de sud, și cele ale Zoiței Ghica, în partea de nord³⁸. Constandin, un alt reprezentant al familiei Balș, a cumpărat și el proprietăți în Muntenime. Fost spătar, vornic și logofăt al Țării de Jos la început de veac³⁹, el a cumpărat în Muntenimea de Sus, „din deal de biserica Blagoveșteniilor și de Drumul Sării cel vechiu”, câteva locuri ce aparțineau lui Iordache Balș, căminar; vânzarea era întărită de Alexandru Calimachi, care îl numea în actul său pe Constandin, „cinstit și credincios boier al nostru”. În aceeași zonă a Muntenimilor, spre locul bisericii Sf. Nicolae cel Sărac⁴⁰, și-a construit proprietatea Manolachi (Emanoil) Balș, la 1804, când a solicitat și a primit învoire de la mitropolitul Veniamin să-și ridice „casă din zid” pe terenul bisericii, chiar în apropierea edificiului; se îngrijea în schimb de sfântul lăcaș, în calitatea sa de epitrop⁴¹. Manolachi era căsătorit cu Smaranda, născută Manu, a cărei familie deținea mai multe locuri în Muntenime, fiind moștenite de fratele ei, Mihalache Manu⁴².

O altă familie boierească ai cărei reprezentanți s-au stabilit în Muntenime era familia logofătului Ștefan Sturza, tatăl lui Sandu (Săndulache), hatman al Moldovei. Săndulache Sturza, căsătorit cu Catinca, fiica lui Constantin Moruzi, moștenise proprietățile din Muntenimea de Sus, aflate la Drumul Copoului, și le-a transmis apoi, după moartea sa, spre sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului XIX, fiului său,

³⁷ Idem, CCCXXXVII/5 (1803), f. 1. Toderașcu Balș continuă și în anii următori achiziționarea de proprietăți în zona Muntenimii, el cumpărând în 1828, de la Șarban Negel, vornic de poartă, „casele sale cu tot cu așternuturi și mobile din casă [...] cu toate binalele ce sunt în ogradă și cu tot locul lor” (IN, fasc. 4/1923, nr. CXLV/15 martie 1828, p. 227). La rândul său, vornicul Negel își cumpăraseră casele din Muntenime în 1809, de la comitul Costachi Conachi (idem, nr. CXLIV/28 mai 1809).

³⁸ IN, fasc. 7/1927, nr. LII/21 august 1803, p. 130.

³⁹ Constantin Balș sau Costache (a nu se confunda cu Constandin Balș vornic al Țării de Sus tot în această perioadă). Vezi *Documente Iași*, vol. X, *Acte interne (1796-1800)*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoștei, 2007, p. 225, nr. 243; *Familiele boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, II, p. 254-255.

⁴⁰ Biserica Sf. Nicolae de Sus, atestată în 1691, era ctitorie a lui Luca, pârcaș, „pe Ulița den Afar(ă)”. Peste doar câțiva ani, la începutul secolului XVIII, biserica era menționată ca lăcaș de închinare pentru mahalagii din Muntenime și principal reper topografic din partea de nord a orașului. Edificiul ridicat pe locul actualului Case de Cultură a Studenților a avut o istorie zbuciumată, fiind dărâmat la începutul secolului XX, din cauza stării de degradare în care ajunsese. Vezi Constantin Turcu, *O biserică din Iași dispărută: Sf. Nicolae cel Sărac din Muntenime*, în *MMS*, XLII, nr. 1-2, 1966, p. 96-108.

⁴¹ Dania făcută de mitropolit a reprezentat un gest de recunoștință față de Manolachi Balș (fiul lui Lupu Balș și fratele lui Constantin Balș), care avea proprietăți în Muntenimea de Mijloc. Manolachi s-a implicat, în calitatea de epitrop, în lucrările de reparație realizate în 1786 și în 1803, reclădind-o din piatră. Casa de locuit a fost zidită și terminată în 1807, perioadă din care datează și un plan hotarnic al proprietății. Clădirea a fost lăsată moștenire de Manolachi Balș fiicei sale, Ecaterina, căsătorită Filipescu, alături de alte proprietăți, ea vânzând-o la plecarea din Iași lui Alecu Beldiman, în 1812. Vezi ANI, Documente, DCCXIII/22 (1812), f. 1.

⁴² *Creșterea Colecțiilor Academiei Române, 1908 (ianuarie-martie)*, București, 1909, p. 105. Smaranda Balș în calitate de epitrop și clironoamă a fratelui său, mort în 1812, a vândut un loc din Muntenimea de Jos, pe care acesta îl primise ca danie de la Alexandru Calimachi. Locul a fost cumpărat de Sava Răzmeriță, proprietar de case și dughene în Muntenime. Pe Sava Răzmeriță îl întâlnim și în alte acte privind diverse proprietăți, în special din Muntenimea de Mijloc. Se judecă cu Alexandru Venieriu, fost sărdar, pentru o casă cumpărată de acesta (ANI, Documente, CDIX/117 (1809), f. 1), precum și cu un alt mahalagiu, nepotul Anastasiei Covrigeasa, din aceeași zonă a Muntenimii de Mijloc, pe care îl împiedică să intre în posesia moștenirii sale (IN, fasc. 8/1928, nr. XLI/17 aprilie 1806, p. 86-87).

logofătul Costache Sturza⁴³. Proprietatea spătarului Ioniță Cuza din Iași era tot în Muntenime și a fost moștenită de Gheorghe, fiul lui Ioniță, după decapitarea celui din urmă⁴⁴; de precizat că locurile stăpânite de familia Cuza fuseseră primite ca danie încă din 1761, de la Ioan Theodor Calimah⁴⁵. Vasile Coroi s-a numărat și el printre proprietarii din Muntenime, având mai multe stăpâniri și dughene la limita dintre Muntenimea de Mijloc și cea de Sus, în zona bisericii Sf. Nicolae cel Sărac și un loc de casă lângă biserica Prapa-Doamna Parascheva⁴⁶, spre Păcurari. Hatmanul Toma Buhăescu locuia în mahala, în Muntenimea de Mijloc, proprietățile sale fiind vândute de soția lui, Smaranda, pentru a acoperi plata unor datorii după moartea acestuia, în 1810⁴⁷. Tot acolo era și una din proprietățile paharnicului Ioniță Canano, așa cum o dovedește un plan al locurilor din zonă întocmit la 1807⁴⁸. O parte a proprietății era vândută în 1806 Saftai Canano, nepoata lui Ioniță, fiica Mariei Cantacuzino și a lui Constantin Canano, fratele său, care a stăpânit-o până în 1812, când Maria, mama Saftai, o dă ca danie sulgerului Constantin Leondari⁴⁹.

Toate aceste proprietăți, alături de cele ale altor boieri de rang inferior care s-au așezat în Muntenime, în primele decenii ale noului secol, intrau ulterior în stăpânirea moștenitorilor familiei, puține fiind cazurile de înstrăinare⁵⁰. Fie că ocupau locurile din centrul mahalalei, de-a lungul celor două căi de acces principale, Drumul Botoșanilor și Drumul Sării, sau locurile de prin mahala, întregul proces demonstra interesul ridicat al boierimii pentru această zonă; fapt reconfirmat, în special în perioada 1830-1850, de lucrările de amenajare efectuate aici.

Alături de casele de locuit flancate de grădini impozante sau independent de ele, boierii din zona celor trei Muntenimi dețineau și numeroase dughene, oferite spre închiriere negustorilor și meșteșugarilor care își desfășeau produsele. Prezența lor numeroasă, în special la fronturile principalelor căi de acces din mahala, și creșterea numărului de boieri care stăpâneau aceste construcții aici, în mahala, și nu în zona de târg, așa cum ne-am așteptat, dovedește intensificarea comerțului stradal, încurajat chiar de cei cu sânge albastru. Ca să completăm tabloul cadrului fizic ocupat de boieri în Muntenime, precizăm că în 1811, în partea de nord a mahalalei, spre Păcurari, își avea dughenele, 12 la număr, familia vistiernicului Roznovanu, „alături de ogrăzile sale”⁵¹.

⁴³ *IN*, fasc. 8/1830, nr. XCIII/1831, p. 133.

⁴⁴ ANI, Documente, CCLXXXIII/3 (1803), f. 1.

⁴⁵ *Documente Iași*, VI, p. 298, nr. 346; ANI, Documente, CCLXXXIII/3 (1803), f. 1.

⁴⁶ ANI, Documente, DCCLVI/1 (1810), f. 1. Vasile Coroi avea mai multe proprietăți în partea de sus a orașului. Un exemplu este hanul din Târgul de Sus, din prima jumătate a secolului XIX. Într-un document din 1827, aflăm că acesta era format dintr-o bucătărie, o băcălie și mai multe odăi cu locuri. Pentru acest han și negoțul săvârșit aici, Vasile Coroi este scutit de toate dările de către Ioan Sandu Sturdza, „pentru toate slujbele îndeplinite” (idem, DCCLVI/5 (1827), f. 1). Hanul a rămas în posesia urmașilor lui Vasile Coroi până în 1867, când Iordache Coroi îl vinde Primăriei cu 1.500 galbeni (idem, DCCLVI/49, f. 1).

⁴⁷ *IN*, fasc. 9/1931, nr. 36/7 noiembrie 1810, p. 101.

⁴⁸ ANI, Documente, CCCXCV/81 (1806), f. 1.

⁴⁹ Idem, CCCLXII/36, f. 1.

⁵⁰ Construită la început de secol, Casa lui Manolachi (Emanoil Balș) a fost vândută de moștenitoarea averii, Ecaterina Balș, căsătorită cu Gheorghe Filipescu, mare ban al Craiovei, unui alt boier, Alecu Beldiman, aceasta mutându-se în București. Vezi idem, DCCXCIII/22 (1812), f. 1; *Famiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I (Abaza-Bogdan), coord. Mihai-Dimitrie Sturdza, București, Editura Simetria, 2004, p. 255. În 1815, Nicolae Hrisoverghi, fost mare vornic, și-a vândut casa din Muntenimea de Sus, pe care o stăpâna de câțiva ani: o cumpărase de la Vasile, fratele său. Noul cumpărător a fost serdarul Costache Conachi, în schimbul a 1.000 galbeni olandezi (ANI, Documente, MLX/11 (1820), f. 1).

⁵¹ *Documente statistice*, vol. I, p. 315.

Pe aceeași parte dreaptă, cum se înainta spre Păcurari, stăpâna trei dughene banul Toma Cozma, urcând cu locul lor spre Copou, o dugheană banul Teodor Bașotă, iar alte patru spătarul Constantin Sturza⁵². După ce și-a vândut casele sale din Muntenimea de Mijloc, logofătul Costachi Ghica s-a așezat mai sus, aproape de șanțul orașului, în casa socrului său Iordache Cantacuzino, tatăl Mariei⁵³, fiind menționat, în 1811, cu locuința sa și cu un număr de șase dughene⁵⁴ în Muntenimea de Sus. Alături de el, spre baza dealului Copou, se afla ograda vornicului Nicolae Hrisoverghi și cinci dughene ale logofătului Pașcanu⁵⁵. Dughene în Muntenime stăpâneau și Constantin Sturza, fiul lui Sândulache, apoi polcovnicul Manolachi Balș, nouă la număr, localizate lângă biserica Sf. Nicolae cel Sărac, precum și logofătul Constantin Greceanu, dughene „așezate alături de curtea caselor sale”⁵⁶, aflate la capătul Drumului Păcurarilor, spre Târgul de Sus. Ioniță Cerchez, fost mare căpitan, avea și el mai multe dugheni cu pivniță, așezate lângă casa de locuit din Muntenimea de Sus⁵⁷.

Existența unui număr ridicat de dughene în Muntenime a dus la coabitarea destinației *rezidențiale* cu aceea *funcțională* a mahalalei de început de veac XIX, rostul din urmă fiind consolidat, desigur, și de existența zonelor de târg și a piețelor (Târgul Boilor, vecinătatea Târgului de Sus, Piața de la Sfinții Teodori). În 1830, numărul dughenelor din Muntenime se ridica la 516, fiind împărțite astfel: în Muntenimea de Sus erau 39 de dughene ale mănăstirilor și 23 ale locuitorilor, în Muntenimea de Mijloc erau 23 de dughene mănăstirești și 170 ale locuitorilor, pe când în Muntenimea de Jos, din cele 261 de dughene, 66 erau stăpânite de mănăstiri și 195 de locuitori⁵⁸.

O altă urmare a mobilității locative din mahala a fost manifestarea unor forme de solidaritate boierească, pentru îndeplinirea unor lucrări în scop edilitar, ce răspundeau necesităților urbanistice din epocă. Așa apăreau asocierile câtorva boieri pentru aprovizionarea cu apă a proprietăților din Muntenime sau pentru podirea drumurilor. În 1805, hatmanul Sândulache Sturza, vornicul Nicolae Balș, vistiernicul Alecu Balș, logofătul Constantin Balș, logofăt Costachi Ghica, vornicul Aleco Ianculeu și spătarul Neculai Stratulat și-au unit eforturile pentru aducerea apelor de pe moșia Copou în Muntenimea de Mijloc și de Sus; evident, pe propria cheltuială⁵⁹, dat fiind faptul că „poporul” din această mahala era „lipsit de apropierea apelor [...] uscându-se de sete”⁶⁰. Pe seama solidarităților boierești este pusă prima podire a „uliței ce mergea la Copou”, de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX. Lucrarea respectivă fusese realizată cu „cheltuiala boierilor mahalagii”, „pentru folosul nostru, dar mai ales al trecătorilor”⁶¹.

Boierii mai mărunți, cu dregătorii mai mari sau mai mici, alături de orășenii din categoriile sociale de mijloc formau o parte însemnată a populației Muntenimilor.

⁵² *Ibidem*, p. 316.

⁵³ *Familiele boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, III, p. 38.

⁵⁴ *Documente statistice*, vol. I, p. 317; Ștefan S. Gorovei, *Observații noi într-o controversă veche (Familia Ghica din Moldova)*, în *AIIAI*, tom XV, 1987, p. 315-324.

⁵⁵ *Documente statistice*, vol. I, p. 317.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 319.

⁵⁷ *Documente Iași*, VIII, p. 192-193, nr. 144.

⁵⁸ Gh. Platon, *op. cit.*, anexa XII.

⁵⁹ C. Andreescu, *Inițiative particulare de aducere a apei potabile la Iași*, în *AR*, tom VI, 1941, p. 312.

⁶⁰ Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*, Iași, 1857, p. 84.

⁶¹ „Miron Costin”, an II/1914, nr. 1, doc. 1/1826, p. 12.

Slujbașii domnești sau boieri de rang mai mic completeau tabloul social al mahalalei, a cărei principală trăsătură a fost, fără îndoială, *eterogenitatea*. În Muntenimea de Sus, alături cu Drumul Păcurarilor, locuia logofătul de divan Ifțimi Busuioc și stolnicul Iordachi Gheuca⁶². Dimitrie Saul, fost mare spătar la 1800, deținea mai multe locuri cumpărate în Muntenimea de Mijloc, printre care și unul cumpărat de la Sandul Veisa, izbaș, acesta din urmă, alături de soția sa, Ileana, fiind moștenitorii unchiului lor Toader, vornic de poartă⁶³. Mihalachi Luca, fost spătar la început de secol, deținea o proprietate în Muntenimea de Sus, la Drumul Copoului, alături de locul pitarului Ioniță Cerchez, un alt boier mahalagiu al zonei; cei doi își aveau proprietățile alături de locul casei lui Ștefan Sturza și de proprietatea lui Vasile Codreanu, logofăt de divan⁶⁴. Șerban Periețeanu, fost mare pitar, adunase și el, în anul 1808, mai multe proprietăți în Muntenimea de Sus⁶⁵, iar stolnicul Dumitrachi Râșcanu, căsătorit cu Catinca Canta, primea moștenire de la tatăl său, Constantin Râșcanu, vornic, o proprietate în Muntenimea de Sus, lângă biserica Sfinții Patruzeci de Mucenici⁶⁶. Dimitrie Florea, fost mare clucer și megieș cu Manolachi Balș, își avea casa lângă biserica Sf. Nicolae de Sus. După mai multe înțelegeri cu episcopii bisericii privind locul uliței care-i oferea accesul de la proprietate spre Drumul Copoului⁶⁷, făcea schimb de proprietăți cu Constantin Lazul, fost mare ban; pentru locuința pe care o ceda, primea în compensație un alt loc de casă, tot în Muntenime, alături de anumite materiale de construcție, pentru a-și ridica o altă reședință⁶⁸. Pe lângă puținele exemple prezentate în rândurile de mai sus, sursele vremii ne arată că lista boierilor, mărunți sau recent ridicați la acest rang, care locuiau în mahala, era mult mai mare⁶⁹.

Clericii care locuiau în Muntenime erau în mare parte slujitori la bisericile din cele trei zone ale mahalalei (Sfinții Athanasie și Chiril, Sfinții Teodori, Sf. Nicolae de Sus, Sf. Parascheva, Sf. Haralambie, Sfinții Patruzeci de Mucenici, Buna Vestire), precum și la cele din apropiere (Sf. Ilie, Curelari, Sf. Spiridon etc.). Pe lângă diferitele tranzacții realizate de ei sau de rudele lor, sunt menționați datorită rolului deținut în comunitate: mai ales în tranzacțiile imobiliare erau deseori martori sau cei care scriau actele în numele mahalagiilor⁷⁰. Rolul lor era la fel de importat atunci când depuneau mărturie pentru proprietari ori vegheau la îndeplinirea unor cerințe postume ale mahalagiilor⁷¹.

⁶² *Documente Iași*, vol. X, p. 358, nr. 390.

⁶³ *Ibidem*, p. 191, nr. 222.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 6, nr. 3.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 46, nr. 44; p. 44, nr. 40; p. 166-167, nr. 179.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 21, nr. 15.

⁶⁷ ANI, Documente, DCCXCIII/20 (1804), f. 1. Vezi și dosarul 21, ce cuprinde planul locurilor la care am făcut referire mai sus. În plan este menționată și casa ridicată de Manolachi Balș pe locul bisericii.

⁶⁸ *Idem*, DCCCLXXXVIII/1 (1807), f. 1.

⁶⁹ Alte exemple pot fi: vistiernicul Petrache Sturza în Muntenimea de Mijloc (*idem*, CDXXIX/101 (1819), f. 1); serdarul Costachi Conachi în Muntenimea de Sus (*idem*, MLX/4 (1815), f. 1); banul Nicolae Hrisoverghi și fratele său Vasile, în Muntenimea de Sus (*ibidem*); banul Ioniță Vîrnăv, din Muntenimea de Mijloc (*idem*, CCCLXII/37 (1812), f. 1); spătarul Lupu Coroi din Muntenimea de Sus (*idem*, DCCCLXXX/22 (1803), f. 1); Dracachi Roset căminar și Iordachi Roset în Muntenimea de Sus (*idem*, MLX/3 (1811), f. 1); serdarul Constantin Catichi în Muntenimea de Sus (*idem*, MLX/6 (1819), f. 1); sulgerii Zaharia Panaite și Gheorghe Costin din Muntenimea de Mijloc (*IN*, fasc. 8/1930, p. 89-90); sulgerul Ion Gane din Muntenimea de Sus (*Documente Iași*, X, p. 42, nr. 38); banul Iancu Miclescu din Muntenimea de Sus (*ibidem*, p. 203-204, nr. 221).

⁷⁰ Un număr important de documente care fac referire la tranzacțiile din zona Muntenimii menționează prezența preoților din epocă, fie ca martori, fie ca scribi pentru actele care se semnau cu felurite prilejuri (în *Documente Iași*, X, p. 112-113, nr. 112; p. 208-309, nr. 330; p. 347, nr. 378 etc.).

⁷¹ „Preoții mahalagii” din Muntenime erau chemați să dea mărturie privind necesitatea închiderii unui drum din mahala (*IN*, fasc. 6/1926, nr. VIII/18 iulie 1831, p. 115).

Structura ocupațională

Din punct de vedere ocupațional, locuitorii Muntenimilor ieșene de la începutul secolului XIX sunt menționați în sursele vremii ca negustori, meșteșugari ori slujbași la curte sau în administrația orașului. Cum o analiză detaliată a activităților profesionale din Muntenimea de Jos nu poate fi restrânsă la articolul de față, vom reda în rândurile de mai jos o privire de ansamblu a diverselor meserii ale mahalagiilor din Muntenime, fără a dezvolta însă parcurserile individuale ale diferiților locuitori. Sfera ocupațională a mahalalei îi cuprindea pe *negustori* din următoarele ramuri de negoț: crâșmari, brașoveni, bacali, casapi, hangii, pietrari, plăcintari, calfe etc.⁷²; se adăugau *meșteșugari* precum olari, croitori, apari, bucătari, cojocari, ciubotari, pietrari, pitari, teslari, covrigari, mahali, harabagii etc.⁷³, dar și *slugi* sau *clerici*⁷⁴.

Din categoria meșteșugarilor, olarii au continuat să se așeze cu meșteșugul în această parte nordică a orașului, fapt ce i-a ajutat să-și desfășoare activitatea în liniște⁷⁵. Numărul olarilor a fost într-o continuă creștere față de secolul XVIII; mai exact la 1774, erau atestați cinci olari așezați în Muntenime: Arsăni, Constantin, Ion, Ioniță și Cârste⁷⁶. În 1808, erau înregistrați, în partea de nord, un număr mai însemnat de olari⁷⁷, printre care se afla Cristea, cu cei doi fii ai săi, Angheluță și Ion, care îi moșteniseră îndeletnicirea⁷⁸; mai important este însă că aveau proprietățile în Muntenimea de Mijloc încă din secolul trecut. Printre vecinii lui Cristea se număra Stan olarul, „seiman agiescu”, menționat ca martor în hotărnicia locului lui Angheluță⁷⁹, moștenitorul proprietății lui Cristea. Angheluță olar, doboșar agesc, a deținut proprietățile familiei locuind în Muntenime cu soția Catrina și cu soacra sa o perioadă îndelungată, după care vindea casa moștenită lui Ion Matieș⁸⁰. Marin olarul, văduv cu doi fii, la 1808, locuia și el tot în Muntenime⁸¹. Despre Stan olarul, mahalagiu din Muntenimea de Mijloc, așezat alături de alți locuitori cu acest meșteșug, documentele nu rețin decât o „pricină” ce o avea cu Acsănia, pentru hotarul locurilor sale. Finalmente, Stan își vinde și el proprietatea

⁷² Un Ivan plăcintar s-a stabilit, în 1819, în Muntenimea de Mijloc, cumpărând o casă de la Vasile Antohi (ANI, Documente, CDXCIII/1 (1819), f. 1).

⁷³ *Condica scrierii sufletelor și a familiilor a stării de gios din Târgul Ieșii 1808 iulie 5* din 1808 și *Catagrafia orașului Iași* din 1820, în *Documente statistice*, I, p. 140-279, 350-403.

⁷⁴ Vasile ciubotar, locuia în Muntenime, în 1805, împreună cu fiica sa Ileana (ANI, Documente, CDXXX/47 (1805), f. 1); Petre, staroste de cojocari, cu case în Muntenimea de Mijloc (idem, CDXXX/95 (1827), f. 1); Efstatie zugravul trăia, în 1827, în Muntenimea de Sus, pe un loc al bisericii Sfinții 40 de Mucenici (idem, CDVI/155 (1827), f. 1); un Lefter ciubotar era vecin, în 1810, cu proprietățile lui Toderașco Balș, în Muntenimea de Sus (IN, 7/1927, nr. LIV/20 august 1803, p. 130); Ioan, staroste de scripcari, s-a stabilit în Muntenimea de Sus, cumpărând casă de la Ilie croitor (ANI, CCCXLII/29 (1806), f. 1); Gheorghe mahal trăia cu familia sa în Muntenimea de Jos (idem, CCLVI/5 (1802), f. 1); sârdarul Enachi Teodorachi avea în Muntenime, la 1803, o proprietate ce aparținuse tatălui său Iordachi Darie bașă (idem, CCLXXXIII/3 (1803), f. 1).

⁷⁵ Vasile Chirica, Marcel Tănăsachi, *Repertoriul arheologic al Județului Iași*, vol. 1, Iași, 1984, p. 190.

⁷⁶ *Documente statistice*, I, p. 121-125.

⁷⁷ Gh. Platon, *op. cit.*, anexa III, p. 313.

⁷⁸ Dintr-o hotărnicie a proprietății lui Angheluță olar și a fratelui său Ion, moștenită de la tatăl său Cristea, mort în 1804, anul actului întocmit de vornicii de poartă, aflăm că Angheluță își avea loc de casă și gospodărie în Muntenimea de Jos, alături de Ileana preoteasa, soția preotului Toma, și de Mihalachi orbul. Locul său mai era învecinat cu locul crâșmei lui Petrachi Buzilă și cu dughenele lui Toderașcu Măcărescul (ANI, Documente, CDLXII/6 (1801), f. 1, 2). Casa a fost vândută, în același an, lui Ion Matieș, cu 850 lei (IN, fasc. 4/1924, nr. XXXVII/10 mai 1804, p. 130-131).

⁷⁹ ANI, Documente, CDLXII/6 (1801), f. 1.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Documente statistice*, I, p. 140-279: *Condica scrierii sufletelor și a familiilor a stării de gios din Târgul Ieșii 1808 iulie 5*. Pentru descoperirea unor cuptoare de olari în zona fostelor Muntenimi, vezi Vasile Chirica, Marcel Tănăsachi, *op. cit.*, p. 200-201.

unui alt mahalagiu, Ioniță Praștină⁸². Olarii „gospod”, de la Curtea Domnească, precum și conducătorii breslei au locuit, ne arată sursele vremii, tot în Muntenime, așa cum era cazul lui Vasile, olar gospod, mort la 1808, atunci când apare menționat în Muntenimea de Mijloc fiul său, Alexandru⁸³. După olari, o altă categorie numerică de meșteșugari sunt croitorii, la începutul secolului fiind în număr de 126 în tot cuprinsul Iașilor⁸⁴. În 1808, în Muntenime sunt menționați, printre alții, Gheorghe croitorul, Constantin croitor, căsătorit cu Paraschiva și având doi copii, Grigore croitor, căsătorit cu Neacșa, și având un fiu, dar și o slugă⁸⁵. Dănilă croitorul era căsătorit cu Maria, fiind menționat în categoria scutelnicilor; locuia cu soacra sa, doi ucenici și o calfă⁸⁶. Familia lui Ștefan croitorul cuprindea, împreună cu el, șapte suflete: soția Nastasia, un fiu, un ucenic, o calfă și o văduvă, Maria, cu fiica ei⁸⁷. Alți meșteșugari, precum pitarii, sunt menționați într-un număr semnificativ, ei stăpânind, pe lângă casă, cuptor de pâine și prăvălie sau dugheană pentru desfacerea produselor⁸⁸. Tot din categoria celor care lucrau în zona meșteșugurilor alimentare pot fi amintiți bucătarii, bacalii, cârciumarii etc.⁸⁹. În *Catagrafia orașului Iași din 1820*, în Muntenime sunt amintiți (cu așezarea în Muntenime) și „mehterii curții gospod” (muzicanții), portăreii, chinargii de la vamă⁹⁰, alături de apari, teslari, pietrari, surugii, cizmari, casapi⁹¹, ciubotari⁹², blănari⁹³, dar și opt pitari cu familiile și slugile lor⁹⁴, plăcintari și bucătari⁹⁵. După mahalaua Tătărașilor, Muntenimea a fost zona în care au locuit o parte însemnată a cioclilor⁹⁶ și a haimanalelor, cei din urmă fiind în număr dublu față de restul zonelor din oraș⁹⁷. În documentele epocii se observă totodată păstrarea sferei ocupaționale din deceniile precedente, fiind în continuare prezenți, în număr mare, croitorii, olarii, bacalii, cârciumarii etc. Tot în Muntenime, mahalagii își ridicaseră mai multe ateliere de fierărie și lemnărie⁹⁸, o berărie în Păcurari⁹⁹, precum și o moară cu cai, în Muntenimea de Sus¹⁰⁰.

⁸² *IN*, fasc. 9/1931, LXIII/1805, p. 124.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 311.

⁸⁵ *Documente statistice*, I, p. 197.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 200.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 201.

⁸⁸ Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu*, București, Editura Academiei Române, 1969, p. 353.

⁸⁹ Printre meșteșugarii ce locuiau în Muntenime se numărau: Nicola Hungiu pitar, Nastasă pitar, Petrachi (*Documente statistice*, I, p. 198); Gheorghe bucătarul cu Maria, Ștefan bucătar cu soția Maria, Gheorghe bacal, Iordachi bacal cu soția Nastasăica, un fiu, o calfă și o slugă (*ibidem*, p. 202); Andoni bacal, Ivan bacal catolic, cu o casă în Muntenime lângă Drumul Păcurarilor (*Creșterea Colecțiilor Academiei Române, 1908, octombrie-decembrie*, 1909, p. 279); Sandu cârciumar holtei, Ștefan cârciumar, Constandin cârciumar etc. (*Documente statistice*, p. 198-204).

⁹⁰ *Documente statistice*, I, p. 366-368.

⁹¹ La început de secol locuiau în Muntenime: 17 surugii (Petrachi, Ștefan Movileanu, Ștefan Chihaița etc., vezi *ibidem*, p. 350-399), dar și Vasile Chiruți pietrar, „Dimitru chetraru scutelnic al boierului Săndulache Sturza”, Dominte pietrar, Ștefan teslar, Ion casap, Ilie casap (*ibidem*, p. 368, 370, 385).

⁹² Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 369.

⁹³ Toder blănar, Hrăstea blănar, scutelnici ai vornicului Vasile Roset (*ibidem*, p. 385).

⁹⁴ „Iancul chitariu, Constandin chitaru o slugă, Axânte chitar, Paladi, Costea grecul cu 2 slugi, alt Costea cu o slugă, Ioan, Iani sân Nastasă chitarbaș, Gavril Moldovan cu 6 slugi” (vezi *Documente statistice*, p. 369).

⁹⁵ *Ibidem*, p. 370.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 399.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 354.

⁹⁸ Gh. Platon, *op. cit.*, anexa XII.

⁹⁹ Dintr-un hrisov al berăriei, din 1825, aflăm că era localizată „peste drum de Biserica Evanghelică” și cuprindea: o casă de locuit, o cuhne, o pivniță din piatră, o grădină cu legume, o fântână etc. (*IN*, fasc. 5/1924, nr. CXLIV/6 februarie 1925, p. 209).

¹⁰⁰ Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 358.

Structură etnică și integrare socială

Ierarhia socială urbană – reflectată în toate palierele vieții orașului¹⁰¹ – era prezentă și în Muntenime, iar dezvoltarea ei pe verticală a cuprins, așa cum am arătat mai sus, pe boier, cleric, negustor, meșteșugar, mahalagiu și femeia văduvă¹⁰². Astfel, transpunerea ei pe orizontală, din punct de vedere spațial, a permis existența vecinătăților urbane ce includeau, într-un spațiu restrâns și bine definit, pe boier așezat alături de slujitor, de meșteșugar sau de femeia văduvă¹⁰³; de asemenea, presupunea ca indigenul să fie vecin cu un ungar, sârb sau evreu¹⁰⁴. Stabilirea acestor relații de vecinătate, pe criterii etnice sau profesionale, nu era deloc întâmplătoare, ci dictată adesea de suportul oferit celor abia sosiți în mahala.

Din a doua jumătate a secolului XVIII, când numărul evreilor care au imigrat în Moldova din Imperiul Rus sau Habsburgic a crescut simțitor, mahalaua Muntenimii a fost una din zonele de așezare preferate de noii locuitori¹⁰⁵. Alături de aceștia, în Muntenime sunt atestați și alți minoritari, de cele mai multe ori supuși străini, ruși¹⁰⁶, unguri¹⁰⁷, greci¹⁰⁸ etc. De exemplu, Ștefan Herman avea 40 de ani și venea din Ardeal; își petrecuse jumătate din viață pe teritoriul Moldovei, alături de soția sa, Maria, „nemțoaică”, și de cei doi copii, Ioan și Rozana, în Muntenimea de Sus, în crâșma postelnicului Costachi Canano¹⁰⁹. Tot pe proprietățile postelnicului se stabilise și

¹⁰¹ O exemplificare a ierarhiei urbane din punct de vedere social vezi la Bogdan-Petru Maleon, *În drum spre lumea de dincolo. Ierarhii urbane reflectate în ritualul de înmormântare din Iași secolelor XV-XVIII*, în *Contribuții privitoare la istoria relațiilor dintre Țărilor Române și Bisericele Răsăritene în secolele XIV-XIX*, vol. editat de Petronel Zahariuc, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 161-177.

¹⁰² Simion Câlția, *Mahalaua, indicator al urbanității*, în *RI*, 21, nr. 1-2, 2010, p. 111-121.

¹⁰³ Într-o hotărnicie din 1804 a locului lui „Angheluță olariul”, sunt menționați și megieșii ce aveau proprietăți în jur, iar numele cât și ocupația lor sunt bune exemplificări ale ipotezei de mai sus. Alături de Angheluță erau așezați medelnicerul Toderașcu Măcărescu, Petrachi Buzilă jicnicer, Ioniță croitorul, Năstasă cioclu sau Maței Rusul (ANI, Documente, CDLXII/18 (1804), f. 1).

¹⁰⁴ *Documente statistice*, vol. II, p. 99. Ștefan Herman, ungar, născut în Ardeal și stabilit în Iași la începutul secolului XIX, locuia în crâșma lui Costachi Canano pe locul bisericii Sf. Nicolae cel Sărac din Muntenime (*ibidem*, p. 11). Gheorghii Glavut rus era așezat în Muntenimea de Sus; avea ocupația de teslar și era căsătorit cu Irina moldoveanca (*ibidem*, p. 266). Berl Herscu era evreu, născut la Cernăuți; era însurat cu o moldoveancă, fără a i se da numele, și locuiau în Muntenimea de Mijloc, în Sărărie, având megieși mahalagii indigeni (*ibidem*, p. 188).

¹⁰⁵ Dacă în *Catastihul Iașilor din 1775* identificăm un număr de 117 familii evreiești, echivalente cu aproximativ 400 de persoane, din care opt în Muntenime, numărul lor a crescut de la deceniu la deceniu; astfel, la 1820, în noua catagrafie, evreii ajung să reprezinte un sfert din populația orașului (*Documente statistice*, I, p. 128-129; Gh. Ghibănescu, *Iași în 1820*, în *IN*, fasc. 3/1923, p. 8).

¹⁰⁶ Vasile Rus cu soția lui Ioana și patru fii (*Documente statistice*, II, p. 203). Un Maței rus apare ca vecin al lui Angheluță olar din Muntenimea de Mijloc (ANI, Documente, CDLXII/18 (1804), f. 1); Ivan Cesnoc, teslar venit în Iași la 1808, locuia în Muntenime cu soția sa, pământeană; Gheorghe Glavan rus, însurat cu Irina, moldoveancă de la Căldăruș, teslar la rândul său, avea casă tot în Muntenimea de Sus (*Documente statistice*, p. 266).

¹⁰⁷ Toma, ungar, cu soția Aftinie, Vasăli, fiul său, căsătorit cu Măriuța și având și ei un fiu, sunt atestați la 1808 (*ibidem*, p. 199); Augustin, ungar, locuia cu Anița, mama lui, și un frate al său, *ibidem*, p. 203. Mai sunt menționați Pintilii ungureanu, cu soția Maria (*ibidem*), Grigore cu soția Nastasia și cu doi fii (*ibidem*, p. 205). Mihai, ungar, stăpâna un loc primit ca danie de la domnie în Muntenimea de Sus, pe care își ridicase o casă. Avea să moară în 1803, când fiul său Matei, rămas în casă și având grijă de mama sa bolnavă, făcea plângere către domnie; el arăta că mahalagii, „văzând că i se apropie sfârșitul mamei sale, se scoală să strămtoreze” proprietatea „din toate părțile” (*IN*, fasc. 7/1928, nr. LV/11 iulie 1803, p. 131).

¹⁰⁸ Constantin grec, teslar, cu soția Catrina, un fiu și Ilinca văduvă, probabil fiica lui (*Documente statistice*, p. 200); Mihale, grec, cu soția sa, Ilinca (*ibidem*, p. 201). O parte dintre grecii așezați aici locuiau în Muntenimea de Mijloc, în zona bisericii Sfântul Haralambie, unde cititor era Gheorghe Leondari, grec.

¹⁰⁹ *Documente statistice*, vol. II, p. 11.

Fridrih Mainus, cu soția sa Terezie, nemți, abia sosiți în Iași de trei ani și care locuiau chiar în casele boierului¹¹⁰. În Sărărie își avea casa Ioan Mateeaș bac, luteran, ce mergea la biserica din Păcurari și care sosise în Moldova în preajma anului 1820. Acesta ținea în chirie, pentru negoț, crâșma lui Covrig din Muntenime¹¹¹. La rândul său, Mateas Martin locuia și el în curțile boierești a lui Săndulache Sturza¹¹², iar exemplele ar putea continua.

Insertiile locative ale populației evreiești în Muntenime, precum și coabitarea impusă de vecinătățile cu populația majoritară sau cu instituțiile religioase creștine au reprezentat o realitate a urbanității din primele decenii ale secolului XVIII¹¹³. Raporturile interconfesionale și interetnice au jucat un rol important în configurarea structurii interne a Muntenimilor, cu atât mai mult cu cât, în mahala, relațiile teritoriale dintre edificiul de cult și locuitorii din jurul lui – care acum nu erau doar ortodocși ci și evrei, catolici, luterani – au influențat evoluția comunității. Creșterea demografică care a inclus lărgirea geografică și polarizarea socială a însemnat și apariția unor provocări și probleme în comunitate, dar au și stimulat totuși dezvoltarea societății urbane, a vieții de familie sau a grupărilor profesionale din cadrul mahalalei¹¹⁴.

Dacă, la 1774, în Muntenimea de Sus erau identificate două familii evreiești¹¹⁵ (a lui Rahmil și Leiba Șchiopu „steclar”), la 1820 sunt atestate 41 de familii, iar în 1830 numărul lor a crescut la 125, ce își aveau lăcaș de închinare în două sinagogi amplasate în spațiul Muntenimii de Sus¹¹⁶. În Muntenimea de Jos, de la un număr de cinci familii în 1774 s-a ajuns la un număr de 42 de familii în 1820 și la 50 de familii în 1830, toți mergând la sinagoga din Târgul Făini, unde erau concentrate cele mai multe lăcașuri de închinare¹¹⁷. Printre evreii menționați ca mahalagii în Muntenime se număra Simon Marcu Birbaum, venit în Iași în 1818 și așezat pe ulița ce mergea spre Păcurari, într-o dugheană cu chirie, probabil a unui boier¹¹⁸. Berl Herșcu este menționat, în *Catagrafia Sudiților din Moldova*, ca „negustor de sări și altele, având și o magaza”; era „însurat aicea în Moldova”, locuind cu familia în casa lui din Muntenime, pe ulița Sărăriei¹¹⁹. La început de secol, Șmil cumpăra o casă de la Lupu olar, în Muntenimea de Mijloc, în apropierea curții lui Alecu Mavrocordat. Printre vecinii săi se numărau Angheluță olar, Mihalachi orbul și jicnicerul Petrachi Buzilă. Șmil și-a vândut casa, în

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 20.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 16.

¹¹² *Ibidem*, p. 22.

¹¹³ Dan Dumitru Iacob, *Sinagogile din Iași la mijlocul secolului al XIX-lea (aspecte culturale, sociale, arhitectonice și urbanistice)*, în „*Historia Urbana*”, tom XVII, 2009, p. 140.

¹¹⁴ Lawrence Stone, *The Family, Sex and Marriage in England, 1500-1800*, London, Weidenfeld & Nicolson, 1977. Pentru a oferi doar un exemplu din conflictele iscate în mahala, între membrii unor grupuri etnice și populația locală, reprezentativ poate fi litigiul dintre preoții bisericii Sf. Nicolae de Sus și Leiba, căsătorit cu Mendela, pentru o dugheană ridicată de familia evreiască pe locul bisericii, fără acordul epitropiei (*Documente Iași*, VII, p. 109, nr. 126).

¹¹⁵ *Documente statistice*, I, p. 127.

¹¹⁶ Dan Dumitru Iacob, *Sinagogile din Iași la mijlocul secolului al XIX-lea*, p. 141.

¹¹⁷ Alte lăcașuri de închinare identificate pentru Muntenime sunt cele de pe Ulița Păcurarilor. Una era ținută de Mendel casapul și fusese ridicată în 1827, pe un loc de-al său. Urma apoi „havra” lui David Olemburg, de lângă biserica Sf. Nicolae și casele lui Lupu Balș. Pe niște locuri stăpânite de Catinca Ghica era o „havră” ce funcționa din 1803, sub stăpânirea lui olarului Iosăp, și alta a lui Avram croitorul. În Muntenimea de Mijloc era „havra” lui Ilie ceaș, înființată în preajma anului 1825, în dughenile lui Scarlat Miclescu, peste drum de hanul lui Coroi. Vezi Dan Dumitru Iacob, *Sinagogile din Iași la mijlocul secolului al XIX-lea*, p. 133.

¹¹⁸ *Documente statistice*, p. 160. La fel era și cazul lui Meir Solomon Sarf, venit în Moldova în jurul anului 1820, ce stătea cu chirie într-o dugheană, spre Păcurari, cu soția sa, „pământeancă”.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 188.

primii ani ai veacului XIX, preotului Toma și soției sale, Ileana¹²⁰. Vecin cu Șmil era și evreul Strule, chemat martor în 1808, alături de alți mahalagii, pentru a se face hotărnicie locului deținut de Angheluță¹²¹. Amplasarea populației evreiești în cele două mari zone comerciale, Târgul de Jos și Ulița Hagioaei, încă din secolul XVIII, nu s-a schimbat în secolul următor. Evreii au menținut această poziție, însă integrându-se tot mai mult, spațial, în Muntenime, atât prin închirierea de case și dughene, cât și prin cumpărarea lor, așa cum ne dovedesc exemplele de mai sus. În 1830, procentul populației evreiești din Muntenime era de 25,8% din totalul locuitorilor, care își aveau aici atât casa, cât și dugheana sau locul de meșteșug¹²². Zonele cu cel mai ridicat număr de evrei din Muntenime rămâne partea de sud a Muntenimii de Jos, zona dinspre Păcurari a Muntenimii de Sus și zona din preajma bisericii Sf. Nicolae cel Sărac. Printre relațiile dezvoltate de evrei, cele mai des întâlnite în documentele privitoare la zona Muntenimii sunt cele comerciale: ei insistau pe închirierile de dughene de la mahalagii, mânăstiri sau biserici, pe împrumuturile bănești sau pe achiziționarea de locuri și case¹²³.

Pe lângă activitatea economică, alte două modalități de inserție socială în comunitatea Muntenimilor erau căsătoriile cu autohtonii sau convertirile la ritul ortodox. Motivația unor astfel de gesturi a fost, de cele mai multe ori, promovarea în ierarhia socială a mahalalei¹²⁴. În Muntenime, la 1808, în *Condica scrierii sufletelor și a familiilor a stării de gios din Târgul Ieșii 1808 iulie 5*, sunt menționați Ion botezat, Gheorghe botezat, cu soția sa Gafița, alături de o fiică și o slugă, Dumitru botezat, Ion botezat, cu soția și cu soacra, „între cei iertați”, și Maria, cu o fiică a sa¹²⁵. Peste un deceniu, la 1820, în Muntenime erau atestați următorii convertiți: Maftei botezat, trecut la categoria birnic, Constandin botezat, haimana, Dumitru, jidov, cu „carte de iertare de la Mitropolie”, Vasile botezat, la fel, cu carte de iertare de la Mitropolit, Dumitrachi botezat, Nicolai botezat, sudit rusesc, Constandin botezat, preocupat, „sudit nemțesc” și Constandin botezatul, „cu carte gospod de iertare”¹²⁶. Numărul celor botezați a crescut în Muntenime odată cu popularea tot mai rapidă a zonei, mai ales în spațiile ei periferice, unde se așezau noii sosiți în oraș sau cei cu o situație materială mai precară, mărginașii. Aceștia foloseau practica convertirii pentru a urca în ierarhia socială și, deopotrivă, pentru a înainta din punct de vedere spațial, din marginea spre interiorul mahalalei. Astfel, într-o lume în care bunele relații dintr-o comunitate constituiau principalul suport al elevării sociale, solidaritatea teritorială era primul pas spre integrare, fiind secundată de alte două coordonate: *mediul ocupațional* (breasla) și *legăturile de rudenie* (familia lărgită)¹²⁷.

¹²⁰ ANI, Documente, CDLXII /18 (1804), f. 2.

¹²¹ *Ibidem*, f. 1.

¹²² În Muntenime, la 1830, erau 225 de familii evreiești. În Muntenimea de Sus erau 135 de familii, în cea de Mijloc 40 de familii, iar în cea de Jos 50 de familii (Gh. Platon, *op. cit.*, anexa XII).

¹²³ Dan Dumitru Iacob, *op. cit.*, p. 145. Relațiile stabilite între evreii ce locuiau în apropierea bisericii Sf. Nicolae cel Sărac și slujitorii, epitropii sau credincioșii acelei parohii ne sunt cunoscute din documentele privitoare la istoria edificiului, în special din cele redactate în secolul XIX. Lăcașul de închinare evreiesc era situat între biserica Sf. Nicolae și Sf. Parascheva (Metocul Maicilor) și era cunoscut sub numele de sinagoga lui David Olemburg.

¹²⁴ O analiză complexă a fenomenului convertirii religioase în această perioadă în Mihai-Răzvan Ungureanu, *Convertire și integrare religioasă în Moldova la începutul epocii moderne*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.

¹²⁵ *Documente Statistice*, p. 30.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 357.

¹²⁷ Maria Magdalena Székely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în *ArhGen*, IV (IX), nr. 1-2, 1997, p. 108-109; Emil Ioan Emandi, Mihai-Ștefan Ceaușu, *Să nu dărâmi dacă nu știi să construiești*, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1991, p. 9; Nikolai Todorov, *The Balkan City 1400-1900*,

Mahalaua Muntenimii, una din structurile urbane reprezentative a Iașilor, a influențat timp de două secole evoluția capitalei Moldovei. Alături de specificitățile inerente cadrului spațial, fenomenele sociale desfășurate în granițele ei i-au particularizat parcursul de la apariție, în secolul XVII, și până la dispariție, spre jumătatea secolului XIX. Cea mai însemnată trăsătură a fost stratificarea socială, Muntenimea fiind singura mahala a Iașilor în care ponderea familiilor boierești a fost una considerabilă. Dinamica realităților sociale din spațiul mahalalei a fost sporită de structura etnică și de sfera ocupațională a mahalagiilor, acestea încurajând apariția unor noi caracteristici pentru viața socială a aceluia spațiu: solidaritățile sau asocierilor dintre locuitori; modalitățile de promovare în ierarhia socială, prin inserții locative, apartenențe teritoriale sau convertiri religioase; vecinătățile urbane și regulile de administrare a spațiului; modalitățile de interacțiune socială; conflictele inerente coabitării și mijloacele de negociere; geografiile simbolice ale mahalalei. Sunt doar câteva repere care impun continuarea demersului de față, pentru o investigație cât mai completă a istoriei orașului românesc din epoca medievală și premodernă.

THE “MUNTENIME MAHALLE”
FROM IAȘI AT THE BEGINNING OF THE 19th CENTURY.
NEW INFORMATION REGARDING THE DYNAMICS OF THE SOCIAL LIFE
(Summary)

Keywords: “mahalle”, social life, dynamism, boyars, ethnic groups, social aggregation.

This study aims to offer a framework and to bring light on the dynamics of social life in the „Muntenime mahalle” at the beginning of the 19th century. The “mahalle”, a framework for spatial organization and urban structure borrowed from the Ottoman space, answered to a genuine need for organization and physical coagulation of the Romanian medieval city. The division of urban development in structures like “mahalle” has favored the emergence of a social aggregation phenomena of urban community and the formation of various communities, ethnic or religious. This reality supported the emergence of solidarities based on geographical aspects of the slum, or the formation of townspeople’s associations aiming to fulfill tasks of public utility and also to ensure social security through collective responsibility for individual misbehaviors.

Beyond these processes and phenomena of social insertion and cohabitation of the people who inhabited the limited space of the “mahalle” and their analysis, we can justly question ourselves who were the inhabitants of the “Muntenime mahalle”, what were their occupations, their ethnicity or their confession, who was in the urban hierarchy or what were the ways of social insertion of the population who settled in the Muntenime, in that period. We chose to focus on the social component of the “Muntenime mahalle” from Iași, in the first decades of the 19th century, because they represent a period of transition as from the point of view of the concept of “mahalle”, as spatial organization, as well as from perspective of the urban community, in general. For the “mahalle”, the period analyzed, meant an “openness” towards new groups of population, settled in the northern part of Iași, a gradual loss of the selective character and of the legal and social role of its inhabitants, at the same time with the measures of legal and economical modernization. In the case of the urban community, the period of demographic growth, specific to the entire European space, at the beginning of the 19th century, developed on the basis of political stability and of economic growth, led to the beginning of a new stage in the evolution of the European cities.

Seattle, University of Washington Press, 1983; Pierre Lavedan, *Géographie des villes*, Paris, Gallimard, 1936; Nick Hayes, *The Construction and Form of Modern Cities: Exploring Identities and Community*, în „Urban History”, 29, nr. 3, 2002, p. 413-423.